

УДК 336. 732

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК ТА ЇХ МІСЦЕ У ФІНАНСОВО-КРЕДИТНІЙ СИСТЕМІ

Ольга Миколаївна ШИНКАРЕНКО

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

Оксана Станіславівна ШВЕДЕНКО

магістрант кафедри обліку і аудиту Черкаського інституту банківської справи УБС НБУ (м. Київ)

Анотація. В статті розглянуто особливості функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг. Розкрито важливість значення кредитних спілок у загальному розвитку системи небанківських фінансових установ. Проаналізовано основні показники діяльності кредитних спілок.

Аннотация. В статье рассмотрены особенности функционирования кредитных союзов на рынке финансовых услуг. Раскрыто важность значения кредитных союзов в общем развитии системы небанковских финансовых учреждений. Проанализированы основные показатели деятельности кредитных союзов.

Ключові слова: кредитна спілка, фінансова послуга, ринок фінансових послуг, депозитний портфель, кредитний портфель.

Ключевые слова: кредитный союз, финансовая услуга, рынок финансовых услуг, депозитный портфель, кредитный портфель.

Постановка проблеми. Перехід України до соціально орієнтованої ринкової економіки передбачає створення конкурентоздатного фінансового сектора, який мобілізує та надає економіці країни необхідний обсяг фінансових ресурсів, забезпечуючи, таким чином, її розвиток.

Ефективне функціонування економіки потребує постійної мобілізації, розподілу і перерозподілу фінансових ресурсів між її сферами і секторами. Такі функції виконуються як за допомогою держави, так і за допомогою фінансового ринку, який мобілізує заощадження на добровільних засадах і надає позички чи інвестиції, регулюючи, таким чином, фінансово-економічну ситуацію країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми функціонування та розвитку на ринку фінансових послуг України кредитних спілок приділяється значна увага вітчизняними вченими серед яких слід виділити таких авторів: В. І. Бачинський, В. В. Вірченко, О. О. Гончаренко, О. І. Іваненко, Г. М. Терещенко, О. О. Луцишин, Г. М. Лютова, В. С. Мохняк, А. О. Прудніков, В. О. Степанова, М. С. Федорець та інші. Проте, незважаючи на численні наукові дослідження, головні проблеми й недоліки функціонування кредитних спілок та їх місце на

фінансовому ринку потребують подальшого вивчення.

Метою дослідження є дослідження особливостей діяльності кредитних спілок та з'ясування їх місця у фінансово-кредитній системі України.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Функціонування фінансового ринку полягає в тому, що тимчасово вільний капітал, який перебуває у формі суспільних заощаджень, фінансових ресурсів населення, підприємств, державних органів, не витрачений на споживання і реальне інвестування, залучається суб'єктами фінансового ринку для наступного ефективного використання в економіці країни [1, с. 22].

Загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, контроль за діяльністю суб'єктів фінансового ринку регламентує Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2].

Відповідно до положень цього закону фінансові послуги – це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів [2].

Законодавством визначено перелік операцій, та можуть проводитись на території України які відносяться до розряду фінансових послуг (рис. 1).

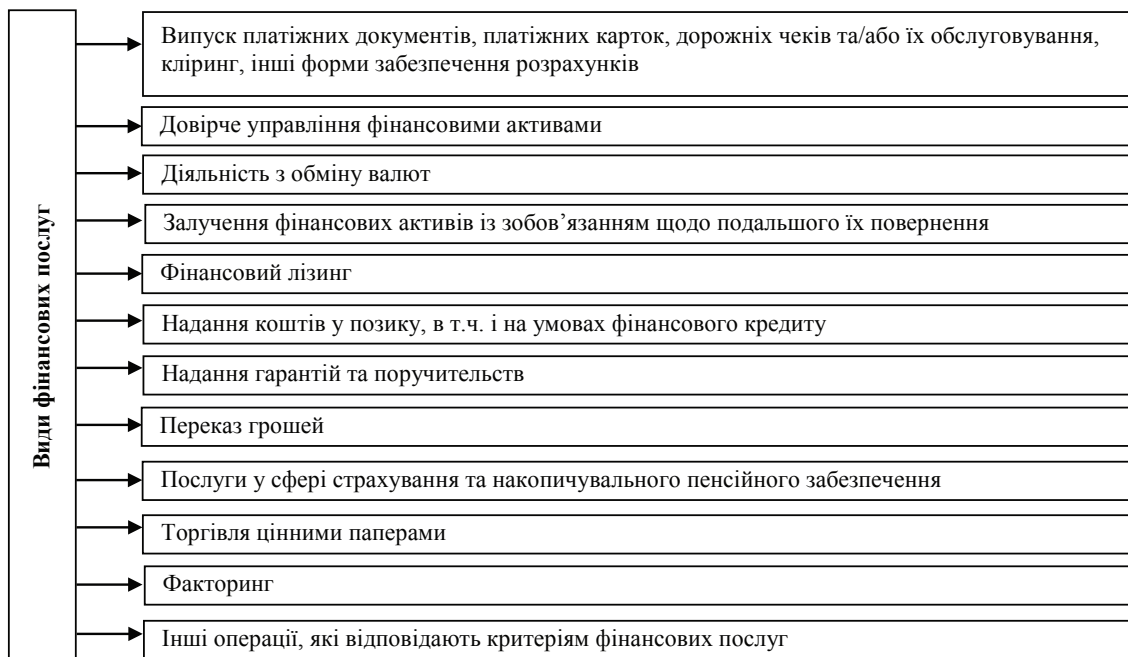

Рис. 1. Види фінансових послуг в Україні

Джерело: систематизовано на основі джерел [2], [3, с. 10].

Отже, виходячи із трактування поняття фінансових послуг та різноманітності їх видів, можна стверджувати, що фінансові послуги є нічим іншим, як процесом виконання операцій із фінансовими активами, результатом якого є задоволення фінансових потреб користувачів.

Реалізація фінансових послуг, пов'язаних із акумулюванням та переміщенням грошових коштів, відбувається за участю суб'єктів фінансового ринку, які виступають фінансовими посередниками на такому ринку.

Сукупність фінансових послуг в Україні можуть надавати як банківські установи, так і небанківські, які, у свою чергу, поділяються на кредитні та інші фінансові установи.

Відповідно до класифікації фінансових посередників ринку фінансових послуг, визначених законодавством, та спрямованості діяльності фінансових установ, ринок фінансових послуг можна розглядати як ринок фінансових послуг банків і небанківських установ (рис. 2).

Рис. 2. Ринок фінансових послуг у розрізі видів діяльності фінансових посередників

Джерело: складено на основі джерел [2], [3, с. 17].

Сучасний стан розвитку економіки та фінансового ринку нашої держави все більше потребує узгодженості та спрямованості руху коштів від суб'єктів, які заощадили, до суб'єктив-позичальників, де важливу роль відіграють небанківські кредитні установи. Серед таких установ особливо важливого значення набувають кредитні спілки, які являються ефективним інститутом в акумулюванні грошових коштів і задоволенні соціально-економічних потреб. Відіграючи помітну роль у фінансово-кредитній системі України, вони виступають надійним засобом фінансової підтримки населення та підвищення й поліпшення економічного добробуту країни [4].

Основним нормативно-правовим документом, що визначає організаційно-правові засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів – є Закон України «Про кредитні спілки» [5], відповідно до якого кредитна спілка – це неприбуткова організація, заснована фізичними особами на кооперативних засадах з метою задоволення потреб її членів у взаємному кредитуванні та наданні фінансових послуг за рахунок об'єднаних грошових внесків членів кредитної спілки. Цей та інші нормативні акти утворюють систему правового регулювання діяльності кредитних спілок України, перелік яких представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Нормативно-правова база з регулювання діяльності кредитних спілок України

№	Назва документа	Реквізити, назва видавника	Сфера застосування
1	ЗУ «Про кредитні спілки» [5]	Верховна Рада України (ВРУ) від 20.12.2001 р. № 2908-III	Визначено організаційні, правові та економічні засади створення та діяльності кредитних спілок, їх об'єднань, права та обов'язки членів кредитних спілок та їх об'єднань
2	ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» [2]	ВРУ від 12.07.2001 р. № 2664-III	Встановлено загальні правові засади у сфері надання фінансових послуг, здійснення регулятивних та наглядових функцій за діяльністю з надання фінансових послуг
3	Положення «Про державний реєстр фінансових установ» [6]	Держфінпослуг України від 28.08.2003 р. № 41	Визначено необхідність та порядок внесення небанківських фінансових установ до державного реєстру
4	Розпорядження «Про затвердження ліцензійних умов провадження діяльності кредитних спілок з надання фінансових послуг» [7]	Держфінпослуг України від 02.12.2003 р. № 146	Затверджено організацію та порядок видачі ліцензії на здійснення діяльності кредитним спілкам. Порядок видачі ліцензії кредитним спілкам та строк дії
5	Розпорядження «Про затвердження переліку внутрішніх положень та процедур кредитної спілки» [8]	Держфінпослуг України від 11.11.2003 р. № 116	Наведено типовий перелік внутрішніх положень та процедур кредитної спілки, а також встановлені вимоги до організації роботи із ними
6	Розпорядження «Про затвердження вимог до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання кредитних спілок, пов'язаного з наданням фінансових послуг» [9]	Держфінпослуг України від 03.06.2005 р. № 4122	Встановлено вимоги до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання діяльності кредитних спілок, пов'язаного з наданням фінансових послуг

За допомогою даної системи нормативно-правових актів здійснюється контроль та нагляд з боку держави за діяльністю кредитних спілок, встановлюються умови створення, виконання обов'язків та відповідальність за невиконання зобов'язань перед членами, виокремлюються головні особливості провадження фінансової діяльності. Крім зазначених у табл. 1. законодавчих актів, умови діяльності кредитних спілок регла-

ментує Податковий кодекс України. Саме він визначає статус кредитних спілок як неприбуткових організацій та встановлює головні вимоги щодо оподаткування таких установ. Кредитування своїх членів у рамках організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок на ринку фінансових послуг є домінуючою функцією їхньої діяльності. Загальний механізм функціонування кредитних спілок наведено на рис. 3.

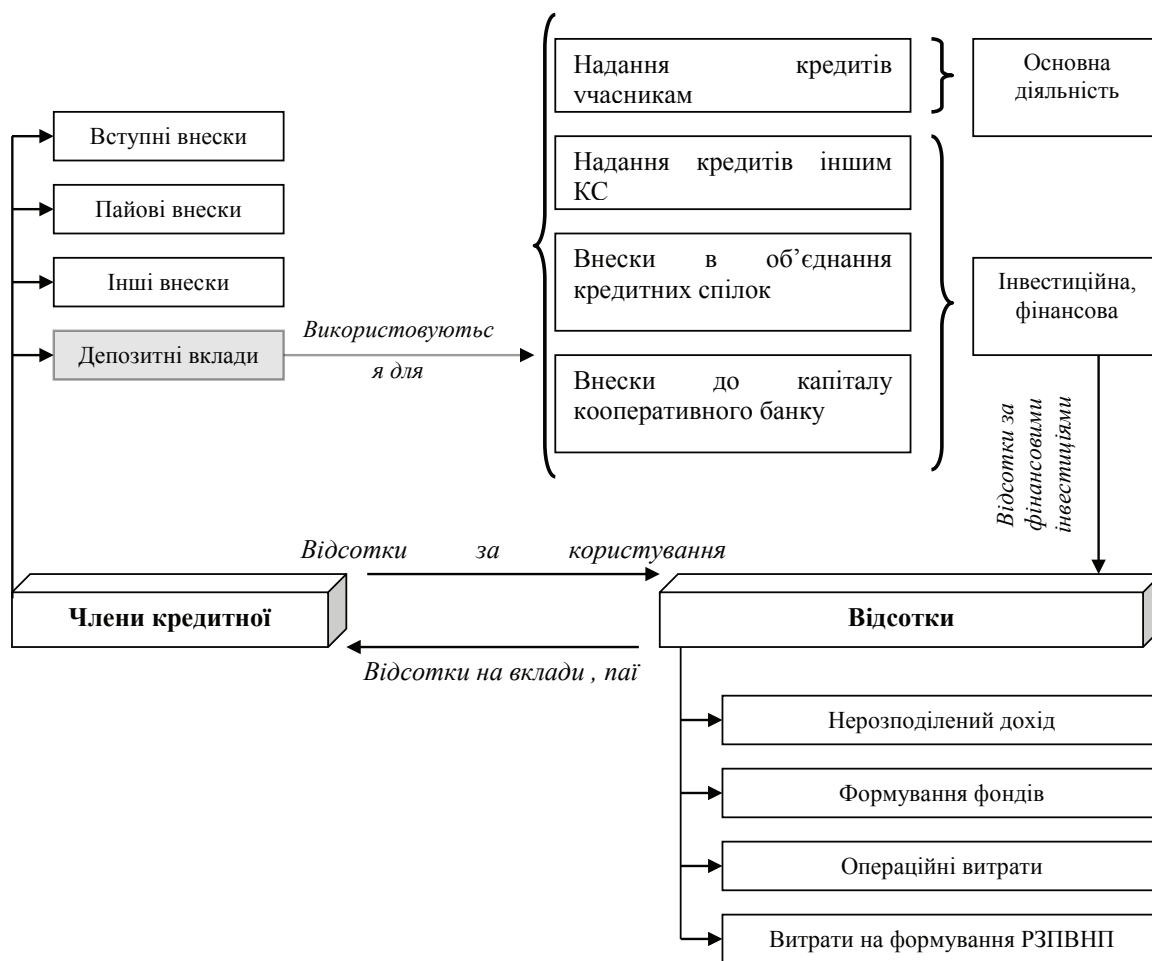

Рис. 3. Фінансовий механізм діяльності кредитних спілок

Джерело: складено на основі джерел [5], [10], [11], [12, с. 70].

Кредитні спілки з огляду на їх кооперативну економічну природу на ринку фінансових послуг є середовищем узгодження інтересів членів та безпосередньо кредитної спілки. У разі функціонування такого фінансового механізму кредитна спілка з одного боку накопичує фінансові ресурси, а з іншого – використовує їх для надання позичок своїм членам. Таку діяльність можна охарактеризувати як самозабезпечення або ж самофінансування, яка має соціальний характер

спрямованості та характеризується високим рівнем відповідальності спілки перед своїми членами [12, с. 70].

Для оцінки важливості значення кредитних спілок у загальній системі небанківських фінансових установ проведемо дослідження кількісних змін та структури ринку небанківських фінансових установ протягом 2011-2013 рр. за даними державного реєстру [13], який веде Нацкомфінпослуг (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка змін у Державному реєстрі небанківських фінансових установ за 2011–2013 рр.

Фінансові установи	Станом на 31.12.11	Станом на 31.12.12	Станом на 31.12.13	Частка, %		
				2011	2012	2013
Страхові компанії	442	414	407	22,33	20,28	19,26
Кредитні установи, всього	691	708	739	34,92	34,69	34,97
у тому числі:						
кредитні спілки	613	617	624	30,98	30,23	29,53

Таблиця 2 (продовження)

інші кредитні установи	48	61	85	2,43	2,99	4,02
юридичні особи публічного права	30	30	30	1,52	1,47	1,42
Ломбарди	456	473	479	23,04	23,17	22,67
Фінансові компанії	251	312	377	12,68	15,29	17,84
Довірчі товариства	2	2	2	0,10	0,10	0,09
Недержавні пенсійні фонди (НПФ)	96	94	81	4,85	4,61	3,83
Адміністратори НПФ	40	37	28	2,02	1,81	1,33
Інші фінансові установи	1	1	0	0,05	0,05	0,00
Разом:	1979	2041	2113	100,00	100,00	100,00

Характеризуючи динаміку ринку небанківських фінансових послуг протягом досліджуваного періоду, необхідно зазначити зростання кількості фінансових установ. Кількість кредитних установ протягом 2011–2013 рр. мала тенденцію до збільшення в 2013 р. порівняно з 2012 р. на 31 одиницю, або на 4,4 %, а саме за рахунок збільшення кількості кредитних спілок на 7 одиниць або на 1,1 %. Частка кредитних спілок у загальній структурі небанківських фінансових установ займає лідируючі позиції (29,53 % – 2013 р.) у порівнянні із іншими фінансовими установами протягом трьох років.

Кількісні зміни кредитних спілок у загальній структурі свідчать про те, що спілки користуються більшою популярністю серед інших кредитних

установ. Такі зміни можна пояснити тим, що послуги кредитних спілок легкі та доступні, мають певні переваги у порівнянні із іншими кредитними установами, надають гарантії здійснення операцій. Все вищезазначене призводить до першості кредитних спілок серед інших фінансових установ та підвищує рівень довіри населення до даного сектора фінансового ринку.

Проведемо оцінку основних показників діяльності кредитних спілок та динаміки їх змін протягом 2011–2013 рр. на основі даних підсумків діяльності представлених у звіті Нацкомфінпослуг України [13], та аналітичного огляду ринку небанківських фінансових установ за 2013 р. [14] (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка основних показників діяльності кредитних спілок у 2011–2013 рр.

Показник	Рік			Темп приросту, %	
	2011	2012	2013	2012/2011	2013/2012
Кількість членів КС, (тис. ос.)	1062,4	1095,9	980,9	3,2	-10,5
Загальні активи, (млн. грн.)	2386,5	2656,9	2598,8	11,3	-2,2
Обсяг кредитів наданих членам КС, (млн. грн.)	2237,4	2531,0	2349,1	13,1	-7,2
Внески членів КС на депозитні рахунки, (млн. грн.)	1185,5	1287,5	1330,1	8,6	3,3
Капітал, (млн. грн.)	942,9	1088,7	1055,6	15,4	-3,0

Загальний обсяг активів спілок станом на 31.12.2013 становить 2 598,8 млн грн і зменшився на 58,1 млн грн або на 2,2 % порівняно з 2012 р. (2656,9 млн грн). Обсяг капіталу кредитних спілок станом на 31.12.2013 становили 1 055,6 млн грн та порівняно із даними 2012 року зменшився на 33,1 млн грн або на 3,0 %. У 2013 році кредити, надані членам кредитних спілок, становили 2349,1 млн грн, що на 7,2 % (181,9 млн грн) мен-

ше ніж у попередньому. Середній розмір одного кредиту станом в 2013 р. становив 10,1 тис. грн. На депозитних рахунках членів кредитних спілок у 2013 р. зафіксовано вкладів на загальну суму 1 330,1 млн грн, що на 3,3 % більше ніж в 2012 р.

Оскільки кредитні спілки здійснюють надання кредитів на основі залучених вкладів на депозитні рахунки від членів, то доцільно провести оцінку структури їх депозитного портфеля (рис. 4).

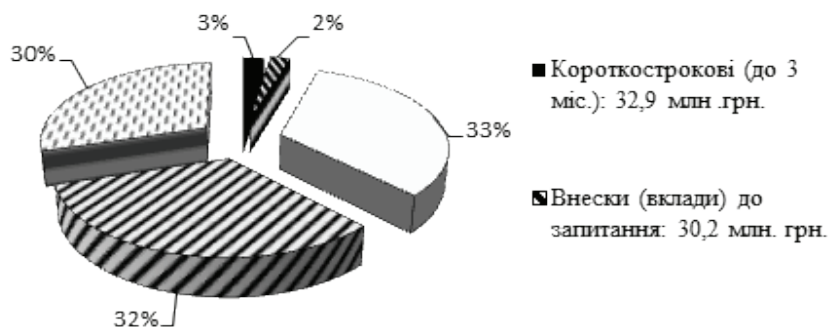

Рис. 4. Структура депозитного портфеля кредитних спілок в 2013 р.

Джерело: створено на основі використаних джерел [13], [14], [15].

За даними рис. 4 видно, що найбільшу частку в депозитному портфелі займають довгострокові вклади – 62 % (828,0 млн грн), де внески понад 12 місяців з погашенням в поточному році становлять 397,3 млн грн (30 %). Істотну частку (33 %) становлять середньострокові внески на депозитні рахунки. Найменшу частку в депозитному портфелі займають внески до запитання (2 %) та короткострокові внески на строк до 3 міс. – 3 %.

Залучені кредитними спілками вклади використовуються для виконання операцій, пов'язаних із кредитуванням. Проведемо дослідження структури кредитів, наданих кредитними спілками у 2013 році (рис. 5).

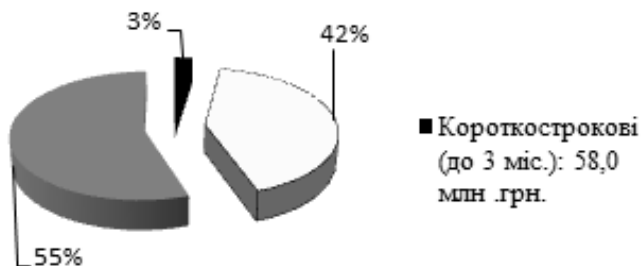

Рис. 5. Структура кредитного портфеля спілок за результатами 2013 р.

Джерело: створено на основі використаних джерел [14], [13], [15].

У структурі кредитних портфелів кредитних спілок в 2013 р. найбільшу частку займають довгострокові кредити зі строком погашення понад 12 міс. (55 %) та середньострокові кредити зі строком погашення від 3 до 12 міс. (42 %). Найменшу частку у структурі кредитного портфеля зайняли

короткострокові кредити (2 %), загальний розмір яких склав 58 млн грн. Причинами змін у структурі кредитного портфеля виступають види кредитних програм та умови їх реалізації, структура яких у 2013 році має наступний вигляд (рис. 6).

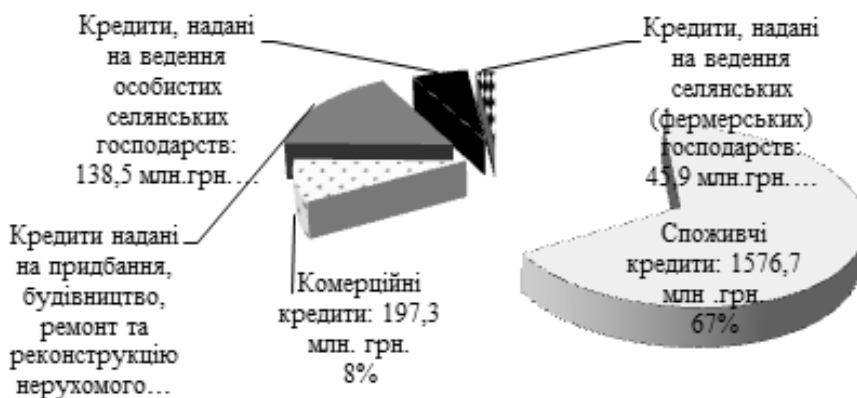

Рис. 6. Структура кредитів, наданих кредитними спілками за результатами 2013 року

Джерело: створено на основі використаних джерел: [13]; [14]; [15].

Найбільшу частку серед кредитних програм займають кредити, надані на споживчі потреби, частка яких склала 67 % або 1576,7 млн грн. Наступною кредитною програмою виступає програма, що передбачає подання кредитів на будівництво та ремонт нерухомого майна – 17 % (393,8 млн грн). Найменше у 2013 році було надано кредитів на ведення селянських та фермерських господарств (2 %).

Висновки. Ринок фінансових послуг відіграє важливу роль у економіці нашої держави. Належне функціонування ринку фінансових послуг та виконання основних його функцій відбувається на основі діяльності фінансових посередників, серед яких важливу роль відіграють небанківські фінансові установи.

Кредитні спілки належать до розряду небанківських фінансових установ і здійснюють свою діяльність на умовах самофінансування та не-

прибутковості. Про зростання важливості таких кредитних установ серед інших посередників фінансового ринку свідчать результати дослідження показників діяльності кредитних спілок. Кредитні спілки, за даними державного реєстру, займають найбільшу частку у загальній структурі небанківських фінансових установ становить (29,53 %) та мають тенденцію до кількісного зростання.

Дослідження кредитного та депозитного портфелів кредитних спілок за 2013 рік дали змогу стверджувати про багатогранність депозитно-кредитних програм, та високу потребу у програмах кредитування, які розраховані на будь-які потреби користувачів. Збільшення кількості кредитних спілок та їх учасників протягом 2013 року є позитивним явищем, яке пояснюється легкістю та доступністю послуг у порівнянні із іншими кредитними інститутами фінансового ринку.

Список використаних джерел

1. Ходаківська В. П., Данілов О. Д. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. — Ірпінь : Академія ДПС України, 2001. — 501 с.

2. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» від 20.07.2014 р. № 2664-III. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14>.

3. Гончаренко О. О. Особливості обліку в небанківських фінансових установах: навч. посібник / О. О. Гончаренко, Г. М. Лютова. — К. : УБС НБУ, 2013. — 561 с.

4. Семчук О. В. Кредитні спілки як інструмент економічного зростання в Україні: проблеми розвитку та напрями реформування [Електронний ресурс] / О. В. Семчук, А. А. Чорна. — Режим доступу : <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=14516>.

5. Закон України «Про кредитні спілки» від 11.08.2013 р. № 2908-III. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/go/2908-14.

6. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України про затвердження «Положення про Державний реєстр фінансових установ» від 28.08.2003 р. № 41 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0797-03>.

7. Ліцензійні умови провадження діяльності кредитних спілок з надання фінансових послуг затверджені розпорядженням Держфінпослуг

України від 02.12. 2003 р. № 146. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1225-03>.

8. Перелік внутрішніх положень та процедур кредитної спілки від 11.11. 2003 р. № 116. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1225-03>.

9. Вимоги до програмного забезпечення та спеціального технічного обладнання кредитних спілок, пов'язаного з наданням фінансових послуг Держфінпослуг України від 03.06. 2005 р. № 4122. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0707-05>.

10. Дадашев Б. А. Кредитні спілки в Україні [Текст]: навч. посіб. / Б. А. Дадашев, О. І. Гриценко. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — 112 с.

11. Криниця С. О. Небанківські фінансові установи: управління, фінанси та облік: монографія / авт. колектив; за наук. ред. канд. екон. наук, доц. С. О. Криниці. — Київ : ТОВ «ДКС Центр», 2010. — 408 с.

12. Луцишин О. О. Організаційно-економічний механізм діяльності кредитних спілок у сфері кредитування [Електронний ресурс] / О. О. Луцишин // Світ фінансів. — 2011. — № 3. — С. 69–85. — Режим доступу : <http://cuedu.org.ua/library/Publications3/Lutsishin/Lutsishin-2011-1.pdf>.

13. Звіт про діяльність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері рин-

ків фінансових послуг, за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/files/docs/zvit/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%202013.pdf>.

14. Аналітичний огляд ринку небанківських фінансових послуг України за 2013 рік [Електро-

ний ресурс]. — Режим доступу : http://rurik.com.ua/documents/research/non_banks_2013.pdf.

15. Підсумки діяльності кредитних установ за 2013 рік [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/KS/ks_2013.pdf.